

ՄԱՐԳԱՐԻՏ ԲԱՔԱՅԱՆԻ ԳՈՐԾՈՆԵՈՒԹՅԱՆ ԹԻՖԼԻՍՅԱՆ ՇՐՋԱՆԸ

ՆԻԿՈԼԱՅ ԿՈՍՏԱՆԴՅԱՆ

Հայ դաշնակահարուհի, երգչուհի (մեցցո-սոպրանո), երաժշտագետ և մանկավարժ Մարգարիտ Բաքայանի (1874-1968) գործունեությունը կարելի է բաժանել երկու շրջանի՝ թիֆլիսյան, որը տևեց մինչև 1904 թվականը, և փարիզյան՝ 1904-ից մինչև կյանքի վերջը:

Թեև թիֆլիսյան շրջանն իր տևողությամբ այնքան էլ տևական չի եղել, սակայն, այդուամենայնիվ, կարևոր նշանակություն է ունեցել Մ.Բաքայանի ստեղծագործական կյանքում: Այս քաղաքում է ծնվել նա՝ բժիշկ Ավետիք Բաքայանի ընտանիքում: Այստեղ է ստացել նա իր պրոֆեսիոնալ երաժշտական կրթությունը. ավարտել է Թիֆլիսի երաժշտական ուսումնարանի դաշնամուրի բաժինը, որտեղ աշակերտել է Մ.Իպոլիտով-Իվանովին և Կ.Ալիսանովին¹: Այստեղ նա ձևավորվել է որպես երաժիշտ, հենց այստեղ են որոշարկվել նրա գործունեության հիմնական ուղղությունները, որոնց վրա է հետագայում խարըսխվել նրա գործունեության փարիզյան շրջանը:

Թիֆլիսում Մ.Բաքայանի գործունեությունն ընթացավ երեք ուղղություններով:

1. Դեռևս պատանեկան հասակից Մ.Բաքայանն սկսում է իր համերգային գործունեությունը և՛ իբրև դաշնակահարուհի, և՛ իբրև երգչուհի: Նրա ելույթների մասին դրվատական հոդվածներ է գրում կովկասյան մամուլը:
2. Մ.Բաքայանը մամուլում հանդես է եկել մի շարք երաժշտական-քննադատական հոդվածներով:
3. Մ.Բաքայանը 1901 թվականից մեներգեցողություն է դասավանդել Թիֆլիսի երաժշտական ուսումնարանում:

Հոդվածում մենք կանդրադառնանք Մ.Բաքայանի երաժշտական-քննադատական գործունեությանը, մասնավորապես՝ 1895-1896 թվականներին «Արձագանք» լրագրում տպագրված նրա հոդվածներին:

1895թ. մարտի 12-ի համարում տպագրվում է Մ.Բաքայանի «Պ.Պ.Յ.Լ.է-

¹ Տե՛ս **Բրուտյան Ցիցիլիա**, Սփյուռքի հայ երաժիշտները, Երևան, 1968, էջ 122:

վինի և Բեզեկիրսկու նուագահանդեսները» հոդվածը, որտեղ հեղինակն անդրադառնում է երիտասարդ երաժիշտների՝ 20-ամյա դաշնակահար Լևինի ու 19-ամյա ջութակահար Բեզեկիրսկու համերգներին: «Ջութակահար Բեզեկիրսկին զարմացրեց մեզ իւր նշանավոր տեխնիկայով, նրա ջութակը իւր մեղմ ու գեղեցիկ տոնով մեծ բաականութիւն պատճառեց ունկնդիրներին»², - գրում է Մ.Բաբայանը: Ավարտելով իր հոդվածը՝ Մ.Բաբայանը ցավով նկատում է, որ «...մեր հասարակութիւնը բաականին անտարբեր վերաբերուեց դէպի այս երկու նշանաւոր երաժիշտները, որոնք արժանի էին աւելի մեծ ուշադրութեան»³:

1895 թվականի մարտի 19-ին արքունական թատրոնում տեղի ունեցած չորրորդ սիմֆոնիկ երեկոյթի մասին է մարտի 24-ի համարում տպագրված «Չորրորդ սիմֆոնիական երեկոյթը» հոդվածը: Համերգին մասնակցում են դաշնակահար Կեսեներն ու երգիչ Կավալենսկին: Նվագախումբը կատարում է Հայդնի N 51 սիմֆոնիայի վերջին մասերը՝ Menuetto և Allegro spiritoso, և հիացնում ունկնդիրներին: «Համեմատելով նախկին սիմֆոնիական երեկոյթների հետ,-գրում է Մ.Բաբայանը,- նկատելի է, թէ ինչպէս հմուտ ղեկավարի շնորհիւ՝ յառաջադիմութիւն են արել նուագախմբի երաժիշտները. նոքա աւելի լաւ պահպանում էին ամբողջութիւնը (անսամբլը) եւ աւելի գիտակցաբար վերաբերվում նուագած կտորներին»⁴:

Անդրադառնալով մենակատարների ելոյթներին՝ հեղինակը նկատում է. «...պ. Կեսենէրը նուագեց օրկեստրի դաշնակցութեամբ Լիստի գեղեցիկ Ֆանտազիան՝ հունգարական ժողովրդական երաժշտութիւնից վերցրած: Դաշնակահարը իւր կարողութեան չափով աշխատեց գոհացնել հասարակութեանը:

Չափազանց դուրեկան և լաւ մշակուած ձայն ունի պ. Կավալենսկին, ով մեծ բարեխաղութեամբ կատարեց Արէնսկու և Բալակիրեվի ռոմանսները»⁵:

Համերգի երկրորդ բաժնում նվագախումբը կատարում է Ռիխարդ Վագների «Տրիստան և Իզոլդայի» «երաժշտական յառաջաբանը»: «Այդ կտորն այնպիսի բարձր իդէալական գեղեցկութիւն, վսեմ բնաւորութիւն, այնպիսի սքանչելի երաժշտական կազմութիւն ունի, որ մեր գրիչն անզօր է նրա բոլոր նրբութիւններն արտայայտելու... Պ. Կլենովսկին աշխատեց հասարակութեա-

² Մարգ. Բ., Պ.Պ. Յ.Լէվինի և Բեզեկիրսկու նուագահանդեսները, «Արծազանք», 12 մարտի 1895:

³ Նույն տեղում:

⁴ Մարգ. Բ., Չորրորդ սիմֆոնիական երեկոյթը, «Արծազանք», 24 մարտի 1895:

⁵ Նույն տեղում:

նը գէթ մի գաղափար տալ դրա երաժշտական գեղեցկութեան մասին»⁶:

Երաժշտական սրատես քննադատի աչքից չեն վրիպում երաժիշտների բացթողումներն ու վրիպումները, որոնց մասին նա գրում է. «Այս յաջող նուագահանդէսի տպաւորութիւնը փոքր ինչ փչացրեց վերջին օրկեստրային նուագը, Չայկովսկու «Սլավոնական մարշը», որ գրուած է եղել 1877/8 թ. Պատերազմի յաջող աւարտումը փառաբանելու համար: Թէև ռուսաց նշանաւոր կոմպոզիտորի ամենալաւ գրուածքներից չէ այդ, սակայն մի ահագին դահլիճում, որ Թիֆլիզի արքունական թատրոնից գոնէ 4-5 անգամ մեծ լինէր, կարող էր դեռ տպաւորութիւն գործել հասարակութեան վրայ, իսկ մեր փոքրիկ թատրոնում թմբուկների որոտումն ուղղակի անտանելի էր», - եզրափակում է իր հոդվածը Մ.Բաբայանը⁷:

Իր հաջորդ հոդվածում Մ.Բաբայանն անդրադառնում է Հինգերորդ՝ վերջին, սիմֆոնիկ համերգին, որը տեղի է ունեցել մարտի 23-ին, «տ.Ունտիլովա-Սարաջեւի և պ. Կավալէնսկու մասնակցությամբ»: Այս համերգը Մ.Բաբայանի գնահատմամբ «պիտի ամենայաջողներից մինը համարել»⁸: Նվագախմբի կատարմամբ հնչում է Բեթհովենի երկրորդ սիմֆոնիան, «որի առաջին մասը շատ լաւ անցաւ: Ինչ վերաբերում է հետևեալ երեք մասերին, բոլորը նշանակուած տեմպից դանդաղ կատարեցին: Դժարութեամբ էր կարողանում ղեկավարը՝ պ. Կլենովսկին ամբողջութիւնը պահպանել», - նկատում է Մ.Բաբայանը:

Ապրիլի 22-ին տեղի է ունենում Լեստովնիչու համերգը, որի ծրագիրը «թէև ճաշակով էր կազմած, բայց ոչինչ նոր բան չէր ներկայացնում մեր հասարակութեան համար: Պարոնը նուագեց Շումանի «Կառնավալը», Շոպենի «Պոլոնեզը», «Նոկտյուրնը» և այլն, Արենսկու, Չայկովսկու մի քանի փոքրիկ նուագներ և վերջապէս Լիստի վերին աստիճանի դժուար «Ֆանտազիան» Մոցարտի «Դոն-ժուան» օպերայի մեղեդիներից կազմուած», - գրում է հեղինակն ու հավելում, թե «Մեր հասարակութիւնն արդէն ճանաչում է պարօսի մեքենապէս կատարելագործուած խաղը, որ դժբաղդաբար զուրկ է զգացմունքից, այդ պատճառով այլևս ոչինչ չենք աւելացնում դրան»⁹:

Ապրիլի 26-ին տեղի ունեցած աշխարհահռչակ տենոր, 56-ամյա Անջելո Մագինիի առաջին համերգի մասին Մ.Բաբայանը գրում է. «Քանի նա երգում

⁶ Մարգ. Բ., Չորրորդ սիմֆոնիական երեկոյթը, «Արծազանք», 24 մարտի 1895:

⁷ Նույն տեղում:

⁸ Մարգ. Բ., Հինգերորդ սիմֆոնիական երեկոյթը, «Արծազանք», 26 մարտի 1895:

⁹ «Արծազանք», 26 ապրիլի 1895:

էր, այնքան անելի հասկանալի էր դառնում, թէ ինչին պէտք է վերագրել այդ մեծ հռչակը: Պ.Մազինին այնպէս է հասկանում երգեցողութեան արուեստը, որ նրա համար դժարութիւն ասած բան չկայ և նրա կոկորդը ասես թէ մի վերին աստիճանի կատարելագործուած երաժշտական գործիք է ներկայացնում: Երևելի տենորի ծայնը այնպէս է շոյում մեր լսողութիւնը, ինչպէս թափշը շօշափման զգացմունքը»¹⁰:

Թերթելով Մ.Բաբայանի՝ «Արծազանքում» 1895 թվականին տպագրած գրախոսությունները, տեղեկանում ենք Թիֆլիսի երաժշտական ուսումնարանի աշակերտուհիների և աշակերտների սիմֆոնիկ համերգների¹¹, կվարտետային երկրորդ և երրորդ համերգների¹² մասին, աշխարհահռչակ թավջութակահար Արվեդ Պորտենի համերգի մասին, որը տեղի ունեցավ նոյեմբերի 9-ին¹³, նոյեմբերի 19-ին տեղի ունեցած՝ Ռեգեր քյոյերի երկրորդ համերգի¹⁴, նոյեմբերի 25-ի՝ առաջին սիմֆոնիկ համերգի¹⁵, դեկտեմբերի 9-ի՝ երկրորդ սիմֆոնիկ համերգի¹⁶ մասին:

1895 թվականի Թիֆլիսի երաժշտական կյանքի օրացույցը եզրափակում են դաշնակահար Նիկոլանի և Սոֆիա Մետների մենահամերգները:

Դեկտեմբերի 18-ին Արտիստական ընկերության դահլիճում կայանում է Պետերբուրգի կոնսերվատորիայի շրջանավարտ, Ա.Ռուբինշտեյնի սան Նիկոլանի համերգը, ով այդ տարի հրավիրվել էր Թիֆլիսի երաժշտական ուսումնարան՝ որպէս դաշնամուրի դասատու: «Տակալին շատ երիտասարդ է պ. Նիկոլանը,- նկատում է Մ.Բաբայանը,- բայց խելացի, ազդու, զգացմունքով լի պօէտիքական խաղը մեծ տպաւորութիւն է թողնում լսողների վրայ, նրա

¹⁰ Մարգ. Բ., Անջէլօ Մազինիի առաջին նուագահանդէսը, «Արծազանք», 28 ապրիլի 1895:

¹¹ Մարգ. Բ., Թիֆլիզի երաժշտական ուսումնարանի աշակերտուհիների եւ աշակերտների սիմֆոնիական երեկոյթները, «Արծազանք», 7 մայիսի 1895:

¹² Մարգ. Բ., Երկրորդ եւ երրորդ քառանուագ երեկոյթները, «Արծազանք», 24 նոյեմբերի 1895:

¹³ Մարգ. Բ., Արվեդ Պորտենի նուագահանդէսը, «Արծազանք», 12 նոյեմբերի 1895:

¹⁴ Մարգ. Բ., Ռեգեր քյոյերի երկրորդ նուագահանդէսը, «Արծազանք», 24 նոյեմբերի 1895:

¹⁵ Օր. Մարգարիտ Բ., Առաջին սիմֆոնիական երեկոյթը, «Արծազանք», 29 նոյեմբերի 1895:

¹⁶ Օր. Մարգարիտ Բ., Երկրորդ սիմֆոնիական երեկոյթը, «Արծազանք», 15 դեկտեմբերի 1895:

մատների մեխանիզմը հասցրած է վերին աստիճանի կատարելագործության»¹⁷:

Անդրադառնալով Պետերբուրգի կոնսերվատորիայի պրոֆեսոր, դաշնակահարուհի Սոֆյա Մետների՝ տարեմուտին՝ դեկտեմբերի 26-ին, տեղի ունեցած մենահամերգին՝ Մ.Բաբայանը տալիս է կենսագրական հակիրճ տեղեկություններ և խոստովանում, թե «Ս.Մետների տեխնիկական կատարելագործության նկատմամբ խօսք չենք գտնում մեր հիացումն արտայայտելու համար: Ինչքան նրա Forte-ն երևելի է իւր լիքը ծայնեղով, այնքան նրա piano-ն քնքուշ ու մեղմ է հնչում»¹⁸:

Այսպիսով, Մ.Բաբայանի՝ 1895 թվականին «Արձագանք» լրագրում տպագրված ռեցենզիաների շնորհիվ ընթերցողի առջև հառնում է XIX դարի վերջին, ավելի ստույգ՝ 1895 թվականին, Թիֆլիսում տիրող երաժշտական մթնոլորտը, ընթերցողը զգում է երաժշտական կյանքի զարկերակը: Միննույն ժամանակ պատկերացում ենք ստանում, թե ուսուս և արևմտամետրոպական որ կոմպոզիտորների ստեղծագործություններն են կատարվել Թիֆլիսում, աշխարհահռչակ որ արտիստներն են հյուրախաղերով հանդես եկել այստեղ:

Ժամանակավորապես դառնալով նշված ժամանակահատվածի երաժշտական կյանքի տարեգիրը՝ Մ.Բաբայանը մեզ պատկերացում է տալիս Թիֆլիսի երաժիշտների կատարողական վարպետության, ինչպես նաև գեղարվեստական ճաշակի մասին:

Հատկանշական է, որ Մ.Բաբայանի հոդվածներն օբյեկտիվ են, և նա սկզբունքային դիրքերից շատ հաճախ արտահայտում է նաև իր քննադատական վերաբերմունքը:

ԱՄՓՈՓՈՒՄ

Հոդվածը նվիրված է հայ դաշնակահարուհի, երգչուհի (մեցցո-սոպրանո), երաժշտագետ և մանկավարժ Մարգարիտ Բաբայանի (1874-1968) գործունեության թիֆլիսյան շրջանին, որը տևեց մինչև 1904 թվականը և ընթացավ երեք ուղղություններով:

1. Դեռևս պատանեկան հասակից Մ.Բաբայանն սկսում է իր համերգային գործունեությունը և՛ իբրև դաշնակահարուհի, և՛ իբրև երգչու-

¹⁷ Օր. Մարգարիտ Բ., Դաշնակահար պ.Նիկոլայեի նուագահանդեսը, «Արձագանք», 24 դեկտեմբերի 1895:

¹⁸ Օր. Մարգարիտ Բ., Սօֆիա Մետների նուագահանդեսը, «Արձագանք», 1 յունուարի 1896:

հի: Նրա ելույթների մասին դրվատական հոդվածներ է գրում կովկասյան մամուլը:

2. Մ.Բաբայանը մամուլում հանդես է եկել մի շարք երաժշտական-քննադատական հոդվածներով:
3. Մ.Բաբայանը 1901 թվականից մեներգեցողություն է դասավանդել Թիֆլիսի երաժշտական ուսումնարանում:

Հեղինակն անդրադառնում է Մ.Բաբայանի երաժշտական-քննադատական գործունեությանը, մասնավորապես՝ 1895-1896 թվականներին «Արծագանք» լրագրում տպագրված նրա հոդվածներին:

Բանալի բաներ – Մարգարիտ Բաբայան, թիֆլիսյան շրջան, «Արծագանք» լրագիր:

ТИФЛИССКИЙ ПЕРИОД ДЕЯТЕЛЬНОСТИ МАРГАРИТ БАБАЯН

НИКОЛАЙ КОСТАНДЯН

Статья посвящена тифлисскому периоду деятельности пианистки, певицы (меццо-сопрано), музыковеда и педагога Маргарит Бабаян (1874-1968), который длился до 1904 и развивался в трех направлениях.

1. Еще с юности М. Бабаян начала свою концертную деятельность как в качестве пианистки, так и в качестве певицы. Кавказская пресса с одобрением отзывалась о ее выступлениях.
2. М. Бабаян сама выступала в прессе с интересными и содержательными музыкально-критическими статьями.
3. С 1901 М. Бабаян преподавала уроки вокала в музыкальном училище Тифлиса.

В центре внимания автора данной статьи – музыкально-критическая деятельность Маргарит Бабаян, в частности, ее статьи, опубликованные в 1895-1896 годах в тифлисском еженедельнике “Ардзаганк”.

Ключевые слова – Маргарит Бабаян, тифлисский период, еженедельник “Ардзаганк”.

TIFLIS PERIOD OF MARGARIT BABAYAN'S ACTIVITY

NIKOLAY KOSTANDYAN

This article is about the Tiflis time period of activity of Margarit Babayan (1874-1968), who was a pianist, singer (mezzo-soprano), musicologist and pedagogue. This period lasted till 1904 and included three directions.

1. M. Babayan started her concert activities yet in adolescence both as a pianist and a singer. The press in Caucasus wrote praising articles about her performances.
2. M. Babayan appeared in press with a number of critical articles.
3. M. Babayan taught in Tiflis Music College starting from 1901.

The author of this article referred to M. Babayan's activity as a musical-critic. In particular, her articles published in 1895-1896 in "Ardzagank" newspaper are subject to discussion.

Key words – Margarit Babayan, Tiflis period, "Ardzagank" newspaper.